

Warszawa, dnia 16 listopada 2021 r.

Sz. P. Anna Moskwa
Minister Klimatu i Środowiska

Do wiadomości:
Sz. P. Waldemar Buda
Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej

Sz. P. Jakub Chęstowski
Marszałek Województwa Śląskiego

Sz. P. Marek Woźniak
Marszałek Województwa Wielkopolskiego

Sz. P. Cezary Przybylski
Marszałek Województwa Dolnośląskiego

Sz. P. Grzegorz Schreiber
Marszałek Województwa Łódzkiego

Sz. P. Jarosław Stawiarski
Marszałek Województwa Lubelskiego

Sz. P. Adam Drobniak
Instytut Ekologii Terenów Uprzemysłowionych

Szanowna Pani Minister,

z uznaniem przyjęliśmy koncepcję utworzenia Agencji Sprawiedliwej Transformacji (AST) jako nowego podmiotu koordynującego i formalnie odpowiedzialnego za proces sprawiedliwej transformacji w Polsce. Koncepcja została opracowana przez dr hab. Adama Drobniaka – Dyrektora Instytutu Ekologii Terenów Uprzemysłowionych (IETU) oraz jego zespół – odpowiedzialny również za przygotowanie Krajowego Planu Sprawiedliwej Transformacji (KPST).

Do opracowania koncepcji AST została użyta niezwykle szeroka wiedza zaczerpnięta z kilku dziedzin nauki: zarządzania, socjologii, ekonomii i rozwoju regionalnego, a jednocześnie wiedza zdobyta przez IETU podczas spotkań z setkami interesariuszy w regionach transformacji. Efektem jest projekt oparty na najnowszych koncepcjach naukowych oraz zweryfikowana przez doświadczenia wyniesione z polskich regionów. Powstanie dokumentu tej klasy jest sprzyjającym warunkiem wstępnym dla pomyślnego przebiegu procesu sprawiedliwej transformacji w naszym kraju.

Jako organizacjom społecznym zależy nam na pilnej i wiernej realizacji działań zaprogramowanych w zaproponowanym dokumencie. Dostrzegamy jednak, że pewne elementy koncepcji wymagają ulepszenia. W dalszej części listu wymieniamy nasze rekomendacje, dzięki którym AST będzie jeszcze lepiej spełniała swoje zadanie.

Pragniemy zwrócić uwagę, że głównym interesariuszem procesu sprawiedliwej transformacji w Polsce jest strona społeczna, reprezentowana przez samorządy terytorialne, organizacje zrzeszające pracowników, małe i średnie przedsiębiorstwa oraz organizacje społeczne. Ministerstwa, które zostały wymienione w pierwszej kolejności, w tej koncepcji, jako główni interesariusze, mają w procesie niezwykle ważną rolę, jaką jest wsparcie na poziomie legislacyjnym, operacyjnym i budżetowym procesu, jednak są organami niejako oddelegowanym przez społeczeństwo do takiej roli. Postawienie w centrum strony społecznej przywraca właściwą ramę koncepcyjną w rozważaniach choćby o składzie poszczególnych ciał tworzących AST. Strona społeczna jest nie tylko odbiorcą działań sprawiedliwej transformacji, ale powinna być ich współtwórcą. Perspektywa ta jest zgodna z unijną zasadą partnerstwa, która jest istotnym kryterium decydującym o ostatecznym przyznawaniu środków unijnych Polsce.

W związku z powyższym postulujemy, aby **organizacje społeczne zostały włączone w charakterze interesariusza do pionowej osi koordynacji procesu sprawiedliwej transformacji w Polsce**. W osi tej umieszczone zostały procesy planowania i wdrażania strategii wyrażonych w Krajowym Planie Sprawiedliwej Transformacji oraz w Terytorialnych Planach Sprawiedliwej Transformacji. Co niezwykle istotne, w osi tej zaplanowano dobór kryteriów i projektów oraz formułowanie propozycji zmian legislacyjnych. Organizacje społeczne zrzeszają w swoich kręgach wielu ekspertów o wieloletnim doświadczeniu w opiniowaniu dokumentów strategicznych i legislacyjnych. Ponadto mają oni bieżący kontakt z wieloma interesariuszami z różnych poziomów, zarówno z lokalnymi społecznościami, samorządami, ekspertami jak i Komisją Europejską. Zasób wiedzy i doświadczenia jakim dysponują organizacje społeczne jest nieodzowny do zrealizowania celów osi pionowej.

Należy **umieścić Jednostki Samorządu Terytorialnego (JST) w charakterze interesariuszy w zespole ds. koordynacji społeczno-gospodarczo-środowiskowej**. Zespół ten ma mieć funkcje związane z zapewnieniem wiedzy, inicjowaniem partnerstw instytucjonalnych czy monitorowaniem projektów pilotażowych. Jest to o tyle istotne przeoczenie, że to właśnie JST są wykazane jako adresaci wymienionych działań. Projektowanie programów skierowanych do JST bez zasięgnięcia opinii głównych adresatów na temat ich potrzeb oraz najbardziej efektywnych sposobów implementacji, byłoby kardynalnym błędem, potencjalnie skutkującym niedopasowaniem programu do potrzeb i marnotrawstwem środków.

Ponadto wyłączenie JST z planowania międzysektorowej współpracy pogłębiłoby jeszcze bardzo niski wskaźnik usieciowienia w regionach węglowych. To właśnie współpraca międzysektorowa i kompetencje JST w nawiązywaniu kontaktów i tworzeniu środowiska o wysokim stopniu przedsiębiorczości i współczynniku usieciowienia są najważniejszą – dotąd niedocenianą w Polsce – cechą bogatych gospodarek regionalnych.

Agencja Sprawiedliwej Transformacji ma posiadać formę spółki handlowej, która umożliwi szersze włączenie interesariuszy m.in. w skład Rady nadzorczej AST. Również i w tej kwestii apelujemy, aby **skład Rady Nadzorczej AST odzwierciedlał zasadę partnerstwa i zapewnił równą reprezentację wszystkim interesariuszom procesu**.

Niezwykle cennym pomysłem, przedstawionym w koncepcji powołania AST, są oddziały regionalne Agencji. **W każdym regionie węglowym powinny zostać utworzone punkty, w których lokalni interesariusze będą mogli zasięgnąć informacji oraz ubiegać się o wsparcie**. AST powinno w proaktywny sposób przekazywać wiedzę techniczną, jak tworzyć projekty w ramach sprawiedliwej transformacji – poprzez szereg warsztatów i spotkań z ekspertami. Takie działanie lokalne pomoże uchwycić problemy, które nie są widoczne z poziomu centralnego. **Istotne również jest to, aby w tych ośrodkach zatrudniane były właśnie osoby z poszczególnych regionów węglowych**, ponieważ to one znają specyfikę obszaru objętego wsparciem AST i będą potrafiły dostarczyć unikatowych i wartościowych wskazówek na temat tego, jak działać zgodnie z lokalnymi potrzebami.

Regionalne oddziały w szczególności powinny zapewnić pomoc techniczną i ekspercką, która docierałaby do poziomu każdej gminy z regionu węglowego. Obecnie, niektóre gminy nie posiadają wystarczającej wiedzy ani zasobów do zaproponowania odpowiednich projektów do Funduszu Sprawiedliwej Transformacji. Koordynacja tego typu działań jest bardzo ważna w celu pomocy najmniej zamożnym gminom, w których de facto żyje najwięcej osób związanych z górnictwem. To właśnie **wyrównanie szans pomiędzy gminami mniejszymi i większymi** zadecyduje w dużej mierze, czy transformacja będzie sprawiedliwa nie tylko z nazwy.

Apelujemy również o **włączenie do grona kluczowych interesariuszy procesu sprawiedliwej transformacji instytucji otoczenia biznesu nowej generacji** – najbardziej “zwinnych” (ang. agile), dostosowanych do sektorów innowacyjnych i B&R, oraz doświadczonych w nowych modelach przedsiębiorczości. Wśród doradzających AST instytucji otoczenia biznesu powinny się znaleźć Polski Fundusz Rozwoju, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Narodowe Centrum Badań i Rozwoju, Centrum Projektów Badawczych UE, Instytut Podstawowych Problemów Techniki PAN, oraz doświadczone akceleratory i inkubatory przedsiębiorczości. Wymienione instytucje posiadają know-how, który według treści TPST praktycznie każdego regionu jest wiedzą deficytową i bardzo poszukiwaną w regionach węglowych.

Nieuchronna transformacja energetyczna, gospodarcza i społeczna, przed którą stoi niemal 2,0 mln osób, czyli 20,4% ludności pracującej w Polsce (wyliczenia IETU w dokumencie o AST) jest procesem obecnie pozbawionym właściciela. Cywilizacyjna ranga tego przedsięwzięcia wymaga czuwania nad koherentnością, płynnym przebiegiem i prospołecznym charakterem zmian. Koordynowanie działań wszystkich interesariuszy procesu oraz zaadresowanie ze szczególną troską kwestii dobrostanu lokalnych społeczności, ciągłości zatrudnienia, stworzenia ram dla wsparcia w opracowaniu nowych podstaw ekonomii lokalnej to kwestie, które będą wracały w przypadku dekarbonizacji kolejnych sektorów polskiej gospodarki na drodze do celu neutralności klimatycznej Unii Europejskiej do roku 2050.

Propozycja utworzenia AST jest jak najbardziej zbieżna z wnioskami z najnowszych studiów 278 przypadków odchodzenia od węgla w 44 krajach na przestrzeni ostatniego wieku¹. Zastosowanie wielopoziomowego instrumentu zarządzania transformacją przebiegającą na poziomie subregionalnym daje największe szanse powodzenia tak złożonego procesu. **Dlatego apelujemy do Pani Minister o pilne przystąpienie do powołania AST w kształcie uwzględniającym nasze rekomendacje.**

Z poważaniem

Prezes Związku Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć

Joanna Furmaga

Lista podpisanych organizacji:

Fundacja ClientEarth Prawnicy dla Ziemi

¹ Coal transitions—part 1: a systematic map and review of case study learnings from regional, national, and local coal phase-out experiences <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1748-9326/ac1b58/meta>

Fundacja Instytut Zielonej Przyszłości

Fundacja Rozwój TAK – Odkrywki NIE

Fundacja WWF Polska

HEAL Polska

Ośrodek Działań Ekologicznych „Źródła”

Stowarzyszenie BoMiasto

Stowarzyszenie Ekologiczne EKO-UNIA

Stowarzyszenie Pracownia na rzecz Wszystkich Istot

Towarzystwo na rzecz Ziemi

